

TURISTI NA SAMOSTANSKIM VRATIMA

Ljetni su mjeseci vrijeme turizma, godišnjeg odmora, školskih praznika, izleta i susreta. U turističkim mjestima (a takvih je mjesta i kod nas danas sve više) turisti posjećuju samostane, crkve i crkvene institucije. Prigodom tih posjeta oni vide ne samo crkvene znamenitosti, nego se i bolje upoznaju sa životom Crkve kroz povijest i danas. Takvi susreti imaju i pastoralnu važnost. Toga moraju biti svjesni svi oni koji primaju ili dočikaju turiste u samostanima, crkvama i crkvenim institucijama. Ovaj članak Eunike Wilkens, njemačke benediktinke, u kojem ona opisuje svoj postupak s posjetiocima njezina samostana, može poslužiti da se bolje upozna ta problematika i pružiti nam primjer kako i u našim jednostavnijim okolnostima postupati s turistima da bi taj susret imao i pastoralni karakter.

E. Wilkens pripada beuronskom ženskom samostanu Herstelle (nedaleko Hannovera) s poznatim umjetničkim ateljerima za radove u broncu, za keramiku, slikarstvo, paramentiku, čipkarstvo i sl. a povremeno izdaju i zapažene knjige (npr. Emilijane Löhr). Samostan je podignut poslije 1. svjetskog rata i sada broji upravo 100 redovnica (oko polovice ušlo ih je u samostan nakon 2. svjetskog rata) iako je iz njega pred 12 godina nastao novi samostan u Engelthalu, nedaleko Frankfurta. Među sto spomenutih redovnica dobar je dio akademski naobraženih o čemu svjedoči i ovaj članak što ga je iz beuronskog dvomjesečnika »Erbe und Auftrag« (1973, str. 475—488) preveo M. Kirigin. — Nap. ur.

Zadnjih godina mnoge grupe turista različita kova kucaju na samostanska vrata sa željom da se informiraju i razgovaraju o samostanskom životu. Iz kojih uzroka? Vodi li ih znatiželjnost, želja da kritiziraju, ili da nešto novo nauče? Događa se to možda i stoga što traže smisao svome životu, ili ih nagoni vjerska tjeskoba? Naseobine su starih monaških ustanova i njihove crkve uvijek budile zanimanje turista pa i u našem tehnički sve dotjeranijem svijetu spada nekako u bon-ton pogledati ih i posjetiti. Bio vjernik ili ne, svatko želi biti upućen u svakom predmetu pa i u onome koji se odnosi na crkve i samostane.

Naš samostan ne pruža (historijskih) dragocijenosti koje bi se morale vidjeti. Zašto onda mnogi, stari i mladi, odlaze od nas s dubokim utiscima ili barem zamišljeni? Sa svoje strane počinjemo razmišljati kako kod naših posjetilaca dolazi do tih životnih odjeka. Ako se zadubi-

mo u pitanja raznih grupa i u njihov odjek na pružene im odgovore, možemo nekako zaključiti što se događa u njihovim srcima. Na slijedećim se stranicama pruža mali uvid u iskustvo dobiveno iz razgovora sa 110 grupa tunista koje su obuhvaćale oko 3750 osoba.

I — Grupe

Najveći se dio grupe prijavljuje unaprijed s molbom da smiju pogledati naš samostan. Odgovaramo im da to na žalost zbog klauzure nije moguće, ali da im umjetničke radove iz naših ateljea možemo pokazati u izlogu - dućanu i u knjižari, povesti ih našim vrtom za povrće i njegovim skladištima, izložiti im u sakristiji bogoslužne paramente, pružiti im mogućnost da sudjeluju kod nekog dijela našeg časoslova kao i prigodu za razgovor.

Kroz zadnje su nas tri godine posjetile slijedeće grupe:

1. Razredi osnovnih i srednjih škola i gimnazija, katoličkih i evangeličkih, učenici i učenice iz velikih gradova i pokrajinskih središta.
2. Omladinske grupe katoličkih i evangeličkih organizacija; razmjerno mnogo grupa krizmanika sa svojim župnicima; sportska mladež; bitlisi.
3. Studenti, katolici i evangelici, obojega spola, pretežno onih koji se spremaju za socijalnu ili opskrbnu djelatnost; oni koji su vojnu službu zamijenili nekom drugom.
4. Društva: katolička i evangelička majčinska društva; katoličke i evangeličke župske zajednice; grupe raznih katoličkih i evangeličkih društava; katoličke i evangeličke grupe žena sa sela; udruženja Karitasa i domaćih misija; njemački Crveni križ; katolička društva trgovaca; klub automobila; udruženja ratnih invalida i sirota; razna društva za promet.
5. Ostale grupe: ekumenski kružoci; namještenici društvenih kasa; policijski činovnici; grupe iz ženskih i muških staračkih domova; grupe za ljetovanje; zavodski izletnici (osoblje jedne katoličke akademije, dotično jedne djevojačke gimnazije s internatom); obitelji i pojedinci koji su slučajno nadošli za vrijeme posjeta drugih.
6. Bogoslovi kasnih zvanja ili teolozi iz svojih zavoda i sjemeništa.
7. Pripadnici redova: sestre raznih družbi i (protestantske) dijakonise.

Iako bi razgovor započinjali vođe grupa, brzo su oni prelazili u pozadinu i pojedincima iz svoje grupe prepuštali da postavljaju pitanja ili iznose kritike u koje se isplatilo upuštati se. Uvijek se osjetilo kao olakšanje kad je za vrijeme razgovora netko znao angažirati i one koji su došli samo kao nezapaženi članovi svoje grupe.

II — Pitanja

Na temelju postavljenih pitanja može se razmjerno brzo uvidjeti koliko su pojedine grupe već informirane o samostanskom životu, kakve su duhovnosti, kojim raspoloženjem dolaze, koje su im predrasude svojstvene i koji ih problemi muče. Za dobar je temelj razgovora od velike

koristi to što prije osjetiti. Uz to je važno razlikovati pojedina pitanja, razlučiti važna od samo izvanjskih i kod ograničena vremena za razgovor znati kako se usmjeriti prema bitnome. Teološke kontroverze ili osobne vjerske poteškoće pojedinaca ne mogu se u okviru turističkog razgovora temeljito raspraviti, jer je za to potreban stručni i pojedinačni dijalog. No ako je moguće treba ipak odgovoriti na svako postavljeno pitanje pa neka je još tako perifernično, banalno ili teško. To je od velike važnosti. Ako se mučna pitanja preskaču, ako se na njih prebaci tajanstvena zavjesa ili ih se jednostavno odbaci kao nepodesna, onda se prema okolnostima, kako svjedoči iskustvo, slušatelje baca u stanje protesta koje osjetljivo pomuti otvorenost međusobnog razgovora i čini ga upravo nemogućim. Svako zakrivanje pobuđuje nepovjerenje. Iz toga slijedi da posjetiocu više nije stalo do razgovora, u najboljem slučaju on stavlja upitnik na sve drugo što čuje, ili inače zna postati podozriv i, što je najgore, razgovor postaje suvišan i brzo padne u zaborav. No i sud je onda o samostanu također brzo stvoren: to su ustanove daleko od života, beskorisne.

Pitanja se posjetioca uglavnom mogu razvrstati na:

1. strukturalna
2. sociološka
3. antropološka
4. moralna
5. religiozna
6. i tzv. testove.

K 1: Pod strukturalnim pitanjima mislim na one koji se odnose na izvanjski tok samostalnog života i na njegove životne oblike kao dnevni red, koliko se vremena posvećuje molitvi i radu, koja su polja rada, kako se provodi blagdansko i slobodno vrijeme, kućni običaji, hrana, odijevanje, posjedi, pravno stanje kuće i sredstva komuniciranja sa svijetom.

K 2: Sociološka su pitanja povezana uz osobne odnose u samostanskoj zajednici prema njihovu hijerarhijskom uređenju, odnos pojedinog člana prema poglavaru i obratno kao i među samim članovima; kako su unutar kuće raspoređene pojedine radne grupe, koliko pridonose za uzdržavanje i od kolike su važnosti za kućni i društveni život; podržava li se jedinstvo unatoč različitoj izobrazbi i već pridobivenim zvanjima; koliko se truda ulaže za slaganje raznovrsnih mišljenja i kako u istoj kući žive razne generacije; postupak prema bolesnima i onima koji više ne mogu raditi; veze s drugim redovima, konfesijama i interesnim sferama; položaj samostana u cjelokupnom redu, Crkvi i državnoj zajednici pod kulturnim, političkim i gospodarskim vidom.

K 3: Krug se antropoloških pitanja proteže na mogućnosti duhovnog i duševnog razvoja onih koji žive u samostanu, a najviše se naših turista zanima za teme: zakon (Pravilo reda) i sloboda, poslušnost i odgovornost, auktoritet i samostalnost, sazrijevanje i daljnje oblikovanje ličnosti i njezino stručno napredovanje.

K 4: Tzv. »moralna« pitanja postavljaju najviše djeca i mladi: »Što se dogodi ako...?« Takva se pitanja na dugo i široko kreću u smjeru ako tko zataji u samostanu, kako se kažnjava i popravlja; čini im se vrlo važnim sve što je u vezi s raznim dozvolama i zabranama.

K 5: U religioznim se pitanjima opaža čežnja mnogih da upoznaju oblike molitve i razmatranja kao i uzore u jakoj vjeri; s koliko se oduševljenja ili otklanjanja primaju nova nastojanja za crkvenim promjenama; opaža se smetenost i vjerska tjeskoba kao i odrješito ispitivanje onih koji kolebaju a ipak se još nazivaju kršćanima; traže proživljavano kršćanstvo i u sebi se nadaju da će nešto takvo naći kod redovničkih kršćana.

K 6: Kod testova se toliko ne radi da onaj koji zapitkuje želi stvaran odgovor, nego se radije iskušava reakcija na koju nailazi dotično pitanje, tj. svjesno se ide za tim da se kod drugoga provociraju reakcije po kojima bi se mogle upoznati stanovite činjenice. Sljedeći primjer može pokazati što se pod tim misli. »Jeste li vi pobožna?« glasilo je pitanje jednog đaka iz višeg razreda srednje škole. Sigurno je očekivao odgovor: »Dakako! Kako biste to mogli drukčije zamišljati!« A ipak je dobio protupitanje: »Što zapravo mislite pod riječima 'biti pobožan'. Mislite li na emocionalno naslađivanje u pobožnim čuvstvima, prepuštati se religioznom fantaziranju? Ili mislite na čovjeka koji se vjerom oslanja na Boga i koji traži kako prihvatiti sve situacije života u jakosti svoje vjere i to trijezno i budno, te se ne srami moliti? Prvi način pobožnosti treba otklanjati a za drugi se treba svagdano truditi. Ako dakle mislite na taj drugi oblik, onda se svi mi za to trudimo.«

Općenito se može ustanoviti: određene grupe većinom iznose i određena pitanja. Kako je već spomenuto: djeca žele znati »Što smiješ, što ne smiješ?« Mladi i studenti pitaju: Koliko se samostan angažira da olakša nevolje čovječanstva? Katolička se župska i majčinska društva najviše zanimaju za strukturalna pitanja. Nekatolički posjetioci mole da im se rastumači smisao redovničkog života, što često dovodi do dubokih vjerskih razgovora. Ekumenski se krugovi vesele zajednicama koje traže suvremene liturgijske i molitvene oblike. Kod katoličkih svećeničkih i redovničkih osoba u središtu su pažnje pitanja o razvitku osobnosti u duhovnom staležu. Dijakonise i časne sestre rado uspoređuju raznovrsne redovničke ustanove. Vjernici i oni koji traže Boga željeli bi svojem životu utisnuti religiozni pečat i ispituju mogućnosti koje bi za to njima odgovarale.

Za shvaćanje svake pojedine grupe važan je stepen njihove izobrazbe. Svaki član grupe mora osjetiti da je i on osobno unesen u razgovor. Pred sobom se ima zatvorenu i nepoznatu grupu. O pojedincu se ne zna ništa točno, ništa o onome što ga osobno zanima, što je već doživio, u kojim okolnostima živi, djelomice je nepoznato njegovo zvanje i vjeroispovijest. A ipak pred svima tima treba govoriti i odgovarati.

Kod dječjih i omladinskih grupa iste dobi moglo bi se očekivati da im je nekako izjednačen svijet u kojemu se kreće njihova mašta i zanimanje. A ipak da to nije uvijek bez daljnjega slučaj pokazao je posve očito npr. 7. razred osnovne škole, evangelički učenici i učenice iz jedne velike sjevernonjemačke luke: tu je bilo prerano razvijenih, neoskrbljenih, ovisnih o sredstvima za užitak, već iskvarenih masmedijima, mladih koji nervozno gestikuliraju, a uz to još posve sačuvanih, onih iz zdravih obitelji i koji još žive u snovima svojega dječjačkog svijeta. Od prije spomenutih jedan, vrteći svojim tranzistorom, smjelo je pitao da li je koludricama na raspolaganju protrošna roba kao cigarete i likeri. Drugi je dječak bojažljivo došao s pitanjem da li sestre smiju kod sebe držati hrčka. Dakle dva tipa istih godina iz sasvim različitih svjetova! Obojica su od početka do kraja razgovora bili s pitanjima napeti i zainteresirani.

Grupe su izletnika iz nekog poduzeća skoro uvijek različita stepena izobrazbe. Od čistačice gimnazijskog internata do njezine direktorice, od kućnog čuvara neke katoličke likovne akademije do njezina ravnatelja, svatko je od prisutnih bio u stanju da iz onoga što se kazalo o samostanskom životu nešto čuje za sebe na poseban način. Isto vrijedi o vjernim i nevjernim turistima, idealistima kao i materijalistima, izobraženima i neizobraženima, aktivnim kršćanima i spektičnim ateistima.

III — Razgovor

Što je samostanski život? Rečeno posve jednostavno: život i njegovo ostvarenje, kako je svakome naloženo kao zadaća, biće koje je »u svijetu ali nije od svijeta« (Iv 17, 14). Mnogo je vrsta vriednih oblika života, a život je u samostanu jedan od njih. Kad mi redovnički kršćani u razgovor unesemo život, stavljamo ga na diskusiju i prepuštamo kritici, time se uvijek dotičemo ujedno i bitnih elemenata života naših sugovornika. Upravo to nas sve povezuje s njima i stvara temelj za razgovor koji može imati mnogo odjeka i pretvoriti se u živahno pronicanje jedan u drugoga. Treba samo doći do razgovora o zajedničkim životnim problemima kako nam se ukazuju u općeljudskom nastojanju za posjedovanjem, ugledom, moći i seksualnim uživljavanjem. O temama koje su u vezi s tim potrebama svi su barem na neki način spremni razgovarati, dijete kao i odrasli. No redovnički se kršćanin s njima razilazi na veoma istaknut način. Njegovi su redovnički zavjeti: siromaštvo, čistoća i poslušnost; a benediktinska formula zavjetovanja glasi: stabilitet, samostanski život i poslušnost što, dakako, ne isključuje već uključuje čistoću i siromaštvo, kako se vidi iz benediktinskog Pravila. Uprav Benediktovo Privalo pruža svakoj grupi obilato prigode da se u razgovor unese širok krug ljudskih težnji i da preko toga stupi u kontakt sa socijalnim i metafizičkim opredjeljenjima čovjeka.

Metodika se razgovora razvija samo po sebi spontano prema spomenutim načelima, a iz nje onda prirodno potiče i spremnost da se omogućí odjek razgovora. Ako se dakle hoće da se diskusija s turistima raz-

više u razgovor koji će odjeknuti u životu a neće samo informativno zadovoljiti čežnju za senzacijom ni zastati jedino u proširenju intelektualnog znanja, tada se mora skrbno nastojati da se tematika s periferije usmjeri na te dublje tokove. Nabranje pukih vanjskih činjenica samostanskog života, prikazivanje njegova strukturalnog toka ili historijski važne prošlosti može biti zanimljivo, ali ne dopire do jezgre samostanskog života i ostavlja nedotaknutu njemu svojstvenu dubinu.

Kako općenito teku takvi razgovori? Svjetuje se odmah nakon pozdrava ustanoviti koliko se vremena ima za razgovor. Bilo da taj bude kratak ili da traje i više od jednog sata, u svakom slučaju treba u tom roku prodrijeti u srž života pa makar pod jednim samo vidikom. Tko se obazire na posebnu životnu tematiku pojedine grupe može to postići. Dobro je odmah i potaknuti slušatelje da postavljaju pitanja, da diskutiraju o onome o čemu ih se izvješćuje i da se odvažavaju otvoreno kritizirati. Na taj se način omogućuje da se i samo kratak razgovor kasnije nastavi izvan samostana u grupi samoj.

Na primjer kod bolničarske grupe: njihovo osobno zalaganje i služenje, uzajamno pomaganje u poslu i udovoljavanje malenim i svakodnevnim zahtjevima, kako se uprav u bolnici traže, i u situacijama koje se naglo mijenjaju, sve to može dovesti do diskusije i uspoređivanja sa zahtjevima poslušnosti u redovničkom životu kako na nj gleda sv. Benedikt. Na taj su način svi, govornik i slušatelj, jednako tematski angažirani i osobno zainteresirani pa se živahan razgovor spontano razvije. U tom se slučaju aspekt poslušnosti iz samostanskog svijeta prenosi u bolnicu, u svakidašnji život svakog pojedinca i traže se uspoređivanja. Tu je onda dosta materijala za daljnje osvještavanje, diskusiju i debatu. Spomenuta je grupa s dva svoja duhovnika, koji su je pratili, nakon desetminutnog podstreka međusobno dalje diskutirala dva sata. Zbog kratkoće vremena, dakako, druge točke samostanskog života nisu bile ni dirnute, ali s tim se mora računati. Naše nastojanje treba uvijek ići za tim da one koji dolaze k nama vodimo k njima samima, da otkrivamo izvore nutarnje snage koji se nalaze u njima, da ih barem malo oslobodimo hajke za ovozemnim dobrima i lutanja u njima te da im iznova privedemo u svijest njihove religiozne životne dimenzije.

Katkada se čini umjesnim nekoj grupi i upravitelj pitanja ako se ona osjeća sputanom i nesigurnom pa teško dolazi do razgovora. Priupitamo li koje asocijacije nadolaze pojedincima na riječ »samostan«, razgovor odmah postane živahan i doznajemo čudne stvari. Iznose nam se sred-njevjekovne predodžbe i strašne pripovijesti a na svjetlo stupa neznanje i nerazumijevanje. Doslovno može da te konsternira koja se sva čudovišta o samostanskom životu još dandanas roje u glavama. Krivnja za to pada na vrela nepravilnih informacija kao što su šundromani, neumjesni članci po novinama, kič-filmovi koji iznose već davno napuštene samostanske običaje a vanjskima mogu izgledati apsurdnima jer im ne shvaćaju značenje koje su imali u svoje vrijeme. U ustima se naroda tako

pojavljaju kao kakve sablasti mnoge poluistine koje onda kruže dalje i prepričavaju se kao istinite činjenice. Turisti započnu: »Čuo sam... čitao sam... nedavno sam gledao...« i onda nefaljeno slijede krive predrasude. Tome se pridruže poznati i historijski promašaji unutar samih redova kao i dandanas na žalost česti iskazi osoba koje su napustile samostanski život. Na taj se način lako talambasa o samostancima kako su nemoderni, preživjeli, nesposobni za život, zakršljala bića koja bježe pred odgovornošću i pospani pobožnjakovići.

Najviše se prigovora upućuje na račun poglavara, opata. Oni se nalaze u unakrsnoj vatri bespoštedne kritike. Koji put se ne možeš osloboditi utiska da je za neke osobe samostanski starješina zapravo predmet njihove agresivnosti protiv svakog auktoriteta (pretpostavljenih, rukovodilaca, ravnatelja, otaca), makar samo u okvirima njihovih predodžbi. Po miloj volji iskaljuju svakakve čudovišne izraze na te »pretpostavljene« koje u stvari osobno ni ne poznaju. Našli su dakle »grješnog jarca« koji mora izdržati da mu se pripišu i prišiju sve one nepodopštine koje bi ti kritičari najradije svalili na glavu vlastitih pretpostavljenih u svome radnom krugu, ali se to teško može učiniti jer njih brani njihov položaj. Stoga ne treba tragično uzeti takve vrste kritike na pretpostavljene.

Kako se treba držati prema takvim i mnogim drugim izjavama? Moraš li se skloniti pred tom bujicom koja ti se suprotstavlja jer se na naš samostanski život gleda i sudi tako iskrivljeno i nepravedno? Hoćeš li nastojati mučne ali vjerojatne činjenice zatajiti? Kao što je gore rečeno, izbjegavanje ili uljepšavanje bilo bi u svakom slučaju najveća pogreška koja se može tada počinuti i koja uz to koči razgovor te ga privodi kraju. Dotične nepravilne stavove i djela sa strane raznih samostana treba otvoreno priznati a da se kod toga na javu ne iznose nutarnje samostanske poteškoće i napetosti, niti da se povrijedi intimni krug nekog samostana. Povijesno uvjetovane običaje, bilo da su u novije doba napušteni ili da još postoje, treba protumačiti u duhu dotičnog vremena ili ih razložiti prema njihovu pravom smislu. Mnoge predrasude izviru iz nepoznavanja samostanskog života i mogu se, kako se uvijek pokazalo, razbiti otvorenim razgovorom. Kad se odstrane krive predodžbe, koje su dotad pokrivala bitnu jezgru, iznenađuje kako brzo nastupi sklonost da se shvati monaški život.

Smisao i način samostanskog života dolazi na vidjelo, i to konkretno i životvorno, kursevima »privremenog boravka u samostanu« (»Kloster auf Zeit«), »duhovnom obnovom u samostanu« (»Einkehr im Kloster«) i kako se još zovu ti oblici koji su pred nekoliko godina ušli u običaj. Bitno se razlikuju od duhovnih vježbi u poznatim eksercijama i danima razmatranja i obnove. Budući da se ti kursevi oglašuju u crkvenim i vjerskim tjednicima, naši posjetioци naravski žele doznati što je to »privremeni boravak u samostanu« i time smo već u našoj tematici.

Razumljivo je da se turisti uvijek najprije kreću na razini sociološkog i antropološkog sadržaja monaškog života. Zanima ih kako se rije-

šavaju problemi koji nastaju u svakidašnjem međusobnom životu tako uskog kruga. Na to im odgovara Benediktovo Pravilo, osobito gl. 63. i 72. koje određuju i učvršćuju faktore zajedništva, a to su bratska ljubav, poštivanje, poslušnost, strpljivo podnašanje tjelesnih i duševnih slabosti, kao i neposredno nuđenje pomirenja koje se za sva vremena preporučuje generacijama i konkurentima u sukobu: »Mlađi neka starije poštuju, stariji neka mlađe ljube. Nitko neka ne traži što njemu godi nego radije što drugome.«

Jedan je subrat izvijestio kako su vrhovi jednoga velikog industrijskog poduzeća čitavo jedno popodne u njihovoj opatiji vodili raspravu koliko bi se za revidiranje vodećih načela dotičnog poduzeća moglo uzeti iz stroge hijerarhijske strukture reda koji postoji već toliko stoljeća. Oblik našega zajedničkog života, kako ga je ustanovio naš osnivač u 6. stoljeću, pokazuje onima koji dandanas traže suvremene društvene forme da je vrijedno o njemu razgovarati i da on može dati svoj doprinos kad ga se provodi u život.

Turisti napnu uši i začuđeno slušaju da je za Benedikta »vijeće braće« bila stvar koja se toliko razumije sama po sebi da odmah na početku Pravila stavlja posebno 3. poglavlje s naslovom: »Kako treba braću zvati na savjetovanje«. Tu svetac polaže veliku važnost na tome da se kod svakoga važnog posla čuje mišljenje sve braće pa i one najmlađe, »jer Bog često njima otkriva što je najbolje«. Čitava je dakle samostanska zajednica savjetodavni organ opata. To je poglavlje Pravila zaista prikladno za razgovor, ta dotiče problematiku mnogih današnjih ljudi. A u koliko će stupnju svjetovnjaci shvatiti samostanski postupak monaha, koji je u nekoj stvari drukčijeg mišljenja od opata i zajednice, ovisi o njegovoj sposobnosti da se uživi u religiozna stanovišta. Samo ta mogu učiniti razumljivima načela samostanskog života, jer se u samostanu živi samo iz snage vjere.

Za razvoj se ličnosti u samostanu zanimaju osobito pedagozi, socijalni radnici i svećenici, jer to spada u njihovu struku koja se bavi psihološkim razvojem čovjeka. Drugih se ta tema tiče, kako se često može razabrati iz njihovih izjava, zato jer se nalaze u osobnom sukobu s crkvenim ili državnim institucijama i smatraju se u svome razvoju blokirani.

Oblici mogućeg razvoja ličnosti u samostanu, dakako, izgledaju drukčiji nego u drugim zvanjima. Da se mišljenja u debati ne bi mimoilazila, treba najprije međusobno objasniti što se uopće misli pod »razvojem ličnosti« i o kojoj se razini toga razvoja govori. Razvijanje čovjeka u ličnost obuhvaća raznovrsne dimenzije koje se međusobno ukrštavaju i isprepliću. Pod tim se razvojem nemaju misliti samo dostignuće izobrazbe i stupnjevi društvenog uspona, razvitak posebnih nadarenosti i ne prestano prodiranje vlastitog mišljenja i planiranja. Treba u diskusiju povući i onu nutarnju čežnju koja traži da se ličnost posve razvije u sebi, što odmah ne izbiva na javu. To se nutarnje sazrijevanje zbiva u korijenskim područjima koja se ne zovu pozicije snage, stremljenja za pos-

jedovanjem, egocentričnost ili intelektualizam. Lako se naime previdi nastojanje čovjeka za vlastiti razvoj koji ne teži prema vanjskim uspjesima. Pod tim se načelom misli na tegoban i strpljiv rad na sebi samome da srazmjerno sazrijeva i nutarnji čovjek prema svome bivstvenom određenju u velikodušnosti srca, u ustanovljenju vlastitih granica, u priznavanju drukčije oblikovana bližnjega, u podnašanju osuda, u uključivanju i podređivanju sebe za dobro cjeline i za mir zajednice, u opuštenosti, zadovoljstvu, otvorenosti, skromnosti i samoprijegoru.

Ako se potanje promatra Benediktovo Pravilo, otkriva se da ono tvori visokokvalificiranu školu za razvoj ličnosti, ali — to se mora naglašavati — samo za one koji imaju »uši da čuju« i »oči da vide«, tj. koji su prodrli u životni smisao nekog samostana sa svim njegovim materijalnim, duševnim, duhovnim i religioznim mogućnostima. Onima koji to ne smognu samostanski život ne pruža šansu za sveobuhvatni razvitak njihove osobnosti. S Pravilom u ruci nije teško sugovornicima ukazati na mogućnosti razvoja redovničkog kršćanina, samo se treba uvijek iznova uvući u položaj slušatelja i odatle ga povući na više. Tada i on sam sebe unosi u razgovor i onda mu se tim lakše otvara životan prilaz životvornim samostanskim zahtjevima.

Prikazivanje se samostanskog života ipak ne smije ograničiti samo na antropološka gledišta jer nije u tome njegovo bivstvo. Naši posjetioci moraju doznati i uvidjeti da se život u samostanu temelji u prvom redu na religioznom i vjerski jakom nutarnjem životu čija duhovnost može biti različito oblikovana. Redovnik koji se posveti karitativnoj ili odgojnoj djelatnosti svoj će svakidašnji religiozni život oblikovati drukčije od onoga koji živi u klauzuri. Svima je ipak zajedničko da nasljeđuju Krista u posvemašnjoj predanosti na onom mjestu gdje im je povjereno živjeti.

Dandanas se više shvaćanja pokazuje za aktivne nego za kontemplativne redove s klauzuro. Jedan je krizmanik jogunasto izjavio: »Samostanski život koji vi provodite nije pravilan. Isus nije čitav dan stajao u hramu i molio. On je barem nešto korisno radio!« — Da, on je ozdravljivao, poučavao a također i mnogo molio. Živio je u neprestanom klanjanju svome nebeskom Ocu. Kod njega, Božjeg Sina, bilo je poučavanja, liječenje i moljenje jedno jedinstveno djelo. Mi smo ljudi, naprotiv, vrlo ograničeni. Svatko ne može u isto doba sve. Potrebna je razdioba rada, jedan radi jedno, drugi drugo da svatko može svoje zvanične mogućnosti razvijati u službi čovječanstva, na vlastito veselje i za pridobivanje svagdanjeg kruha. Razna se zvanja i njihove grane moraju međusobno popunjavati i stoga se okupljaju u timove. Mora među njima biti, da barem neke spomenem, liječnika, učitelja i molilaca. Koliko će prava na opstanak tko priznati molitvenoj grupi ovisno je o religioznom stanovištu svakoga pojedinca, da li on sam moli, da li je vjeran. Samo onaj tko vjeruje u Boga može shvatiti da molitva ima svoj smisao i svoje pravo na opstanak.

Petnaestoglavna beat-skupina (dva su studenta predvodila 13 mladića i djevojaka od 14—17 godina, protestanata i katolika koji više nisu vršili vjerske dužnosti) gledala je u molitvi posvemašnji nesmisao. »Moliti znači isto što i kad silan kapitalist iz novina sazna za veliku oskudicu u Biafri i Vijetnamu, srdi se i tuče šakom po stolu: 'Tako ne smije ići', ali inače ni prstom ne makne da tu oskudicu ublaži. Tome je molitva nalik«. — Kad na tu tezu grupe nije slijedio uzbudljiv odgovor nego šutnja, uporno su tražili: »Kako da vas to ne pobuni?! Ta to je bila izravna provokacija koja vas je morala pogoditi! Zašto ne reagirate? Ne dotičemo li se samog bivstva vašega života?« — »Vaše pitanje, dotično vaše shvaćanje nisam shvatila kao izazov.« — »Kako, zar niste opazila da vas svojim dokazom hoćemo pokopati?« — »Za mene je ono što vi kažete previše ozbiljno da bih došla na misao kako su vaše riječi samo izazov. Za tako nezrele vas nisam držala.« — »A što ste onda u sebi mislila?« — »Razmišljala sam kako vi, uz dobra svojstva što ih na sebi vidite, tako se malo obazirete na religioznu prvinu koja se nalazi u svakom čovjeku. Nadam se da ćete je u toku svoga života bilo kad otkriti, jer i ona spada na vaše bivstvo. Vidi se da ne volite jednostranosti već nastojite da se posve razvijate u zauzimanju za bijedne, u znanstvenim spoznajama, u otvorenom traženju ljubavi. Sve je to vrlo dobro, ali dopuštate da zakržljavi vaš religiozni potencijal, a time u sebi nosite dio jednostranosti.« — »Mi poznamo Bibliju, tu i tamo nešto iz nje čitamo, ali ne vjerujemo, ne, to ne možemo. (Na licima im se kod toga opaža neki potajni jad.) Došli smo amo s namjerom da vam dokažemo kako ne postoji nikakav Bog! Međusobno smo raspredali kako ćemo vas o tome uvjeriti.« — »Ja u Boga vjerujem, ali nisam u stanju da vama dokažem njegovu opstojnost, isto kao ni vi meni da ON ne postoji« — Grupa je utihnula. Još smo međusobno dugo razgovarali. Pokazali su se zahvalnima što su smjeli slobodno iznijeti svoje mišljenje, »a da ih nisu odmah s druge strane poklopili«. Moju su ponudu, da drugog dana možemo o tome dalje govoriti, otklonili s riječima: »Ne, to nema nikakva smisla. Uvijek bi jedna strana govorila ono što bi prolazilo mimo druge, jer vi polazite od vjere a mi ne. Kad bismo vjerovali, možda bismo mogli vidjeti neki smisao u vašem samostanskom životu. Zahvaljujemo vam da ste nas podnosila iako smo drukčijega mišljenja nego vi.« — Bitlisi su otišli iz našeg samostana čutke i zamišljeni. Sestre na vratima, koje su ih vidjele kako su bili došli, začuđeno su se pitale: »Što im se dogodilo?« Suočeni su s religioznom sferom koja se razumom ne može shvatiti, ali čija se opstojnost ne da samo tako nijekati. Izgledalo je da su to nekako shvatili.

Neki se ne mogu nikako uvjeriti da mi svoju kornu molitvu obavljamo bez novčane naplate. Posve ozbiljno misle da nam to Crkva plaća iz sredstava crkvenog poreza. Ne ide im u glavu da se korna molitva obavlja zbog sebi svojstvene vrijednosti, da se slavi Bog, i da to za samostan ne predstavlja nikakav izvor prihoda. Slično je i s mladeži koja vidi ideal svih zvanja u pomaganju narodima u razvoju pa su im samos-

tani bez socijalne radinosti zapravo suvišna udruženja. Kad im se odvrati di i mi, prema biblijskom i staromonaškom običaju, svojim rukama sebi pribavljamo materijalna sredstva za udruživanje, kao što i oni primaju platne kesice za svoje dobrovoljno angažiranje, tada se zamisle a posve zašute kad im se još doda da nam svakog dana naših sedam »časova« oduzima mogućnost da tada zarađujemo novac.

Više nam puta razne grupe postavljaju pitanje da li smo mi, koji živimo toliko odijeljeni od svijeta, u stanju da uzimamo učešća u potrebama čovječanstva i da li onda imamo trajno gradivo za svoje molitve. To nas ne pitaju samo turisti već i redovničke osobe. A takvo postavljanje pitanja pokazuje da se na molitvu gleda jednostrano. Molitva ne sadrži samo prošnju. Hvaljenje bi i zahvaljivanje moralo kršćaninu značiti barem toliko koliko i molitva za razne potrebe. Današnji čovjek to teško shvaća. Tehnika ga je toliko preoblikovala da on kod svega pita koja je svrha i koja korist od nečega. Sve manje zna kako je zapravo bivstvo čovjeka da se klanja Bogu bez ikakva drugog cilja.

A što se tiče sadržaja molitvenih prošnji može se navesti slijedeće. Predmet se za prošnje može crpsti iz tri izvora: neposredno iz okolnog svijeta u kojemu se živi; iz izvora informacija koje se dobivaju iz novina, časopisa, radija, televizije i korespondencije; iz dubina ili iz slabosti vlastitog srca.

Prva dva izvora ne trebaju razjašnjenja. S obzirom na treći izvor prikladan je razgovor između dva atoška monaha, Silvana i Diadoha. Ovaj drugi misli da će intenzivnije moliti ako iz novinskih vijesti dozna što se događa po svijetu. Čudi se što starac Silvan nikada ne dotakne novine. Kad se jednom okupilo više monaha, upita ga za uzrok. Starac mu Silvan odgovori: »Duša koja moli za svijet i bez novina zna što taj trpi i što ljudi trebaju. Novine ne pišu o ljudima nego o događajima, a i to nepravilno. One smućuju dušu i po njima se ne doznaje istina. Molitva naprotiv čisti dušu tako da ona sve gleda jasnije.«¹ Kako može starac Silvan tako govoriti? Prisutni ga monasi ne razumiju. Ne mogu shvatiti »kako duša koja daleko od svega moli za svijet može upoznati život svijeta s potrebama i mukama ljudi.« No tko se udubi u život i nauk tog starca, sluti na koji je način duh toga jednostavno i ujedno velikog monaha pridobio takvu sposobnost spoznanja. »Potrudimo se da doznamo kako izgleda u nutrini ljudskog srca.«² Tu je za starca Silvana ležao izvor informacija za njegove molitve. Iz svojega je hrvanja kao monah iskustveno znao što je u čovjeku, kojim je nestalnostima i snagama izložen i koje mu je napasti svladavati. Za to spoznanje nisu potrebne novine. »Ponizi se pa nećeš obuhvatiti samo sunce već i njegova Tvorca.«³ — Začudno turisti mišljenje starca obično prihvataju bez primjedbe, i to s toplijom resonancijom nego npr. redovničke osobe.

¹ »Starez Silvan, Mönch vom heiligen Berg Athos«, Leben — Lehre — Schriften. Dargestellt und herausgegeben von Archimandrit Sophronius. Düsseldorf 1959, Patmos, str. 77/78.

² Isto mj., str. 266.

³ Isto mj., str. 227.

IV — Resonanca

Teško je nešto reći o resonanci i to je zapravo moguće samo sa strane slušatelja. Poslovice veli: Kako se prema šumi viče tako i odzvanja. Tko se stalno trudi da poboljša i produbi vođenje razgovora s grupama, njemu je najbolji učitelj jeka jer ona dolazi od slušača i od predavača. Zahvala se na kraju može izreći i zbog konvencionalnih pravila pristojnosti da se u njoj ništa potanje ne osjeti kakva je to jeka. Razjašnjenje pružaju tek izrazi koji iznose razloge zahvalnosti. Ipak, neke su te zahvalne riječi i pozitivne poput: »Vi ste nam porušila mnoge predrasude«, »Ovaj je sat za nas bio doživljaj«, »Upoznali smo jedan drugi život«, »Nešto nosimo sa sobom za svoj osobni život«, »To je bilo vrlo vrijedno osviještenje« — kako obično glase te izjave — ali za njihovu prisnost bolje od samih riječi svjedoči nekakav fluid i ono držanje i izražaj lica koje se na posjetiocima opaža za vrijeme razgovora. — »Pa vi ste sve posve normalne!«, »Ah, tako je dakle to!« A da je zaista tako i ne drukčije, pokazuju i raspoloženja, i to ne samo kod oproštaja nego, kako se uvijek iznova pokazuje, i kasnije kako se opet sretnemo. Često takve grupe potaknu i druge da posjete neki samostan, a katkada iznenađujući utisci odjeknu i u novini ili u nekom pismu. Skoro se svi razgovori vode prije ili neposredno poslije jednoga našeg molitvenog »časa«. U slučaju kad mu se grupa ne može priključiti, često se rodi želja da se razgovor zaključi zajedničkom pjesmom ili molitvom. Pojedinci iz nekih grupa osjete potrebu da se i osobno zahvale. Među te spadaju češće i gospoda koja su u toku razgovora postavljala upadno proračunata pitanja, a sada priznaju da su svećenici ili redovnici koji su namjerice nastupili incognito kao civili da tako od nas dobiju prisne odgovore. »Vi ni ne slutite koliko nama znači naići na istomišljenike i susresti ljude koji još nalaze veselja u duhovnom životu.«

Neko je odobravanje, koje se može tu i tamo doživjeti, neznam kako naglašeno, ipak ga često prati osjećaj vlastite nesposobnosti pa se samokritički pitaš: Je li se to i ono moglo još jasnije formulirati, ili uvjerljivije prikazati? Na što treba kod slijedećih razgovora posebno paziti? Kako se pripremiti? Ne bi bilo pametno pred neku grupu nastupiti s točno utvrđenom shemom koju bi se prije teoretski ovjerovilo. Izbor tema i način razgovora treba da izraste tek iz samog oslušivanja kakav je mentalitet svake pojedine grupe. Unatoč tome razgovor se ne smije voditi bez postavljanja nekog cilja: radi se o komunikaciji na antropološkoj razini i o prodoru u religioznu životnu sferu — da spomenem samo te dvije najvažnije prvine takvih razgovora. Prva priprava počinje u našem monaškom životu ako ga se svakodnevno, uvijek iznova zaista ostvaruje. Tu zapravo raste naš govor i odgovor svijetu. A uspjeh razgovora ovisi i o tome da li se pitanje i odgovor dinamično poklapaju, da li se kod toga uloge neprestano izmjenjuju, time »... da se odnosi preo-

kreću pa slušatelj postaje govornik ... «,⁴ »jer iz načina kako se pita, a da se ni ne opazi, u duši se zapitanoga rađa odgovor koji ne bi nastao da nije bilo onog pitanja«. ⁵ Svaki je susret, svaki je razgovor međusoban dar.

Kad sv. Benedikt u prologu svoga Pravila upućuje svoje monahe: »Kad god počinješ nešto dobro, najprije u žarkoj molitvi isprosi da ga ON dovrši ...«, tada to sigurno na poseban način vrijedi za onoga koji mora svijetu govoriti o životu u samostanu. Tà on pozna svoju ograničenost i zna kako je teško u ovom svijetu svjedočiti o Božjoj prisutnosti. »On je vođa mudrosti i ispravlja mudrace; u njegovoj smo ruci mi i riječi naše, sa svim našim razborom i umijećem« (Mudr 7, 15 s).

⁴ Martin Buber, »Die Geschichten des Rabbi Nachman«, Mystische Weisheit, Franksurt a. M. 1955, Fischer-Bücherei, str. 32.

⁵ Martin Buber, »Die Erzählungen der Chassidim«. Zürich 1949, Manesse-Verlag, str. 24/25.